

Vlastivědné listy Boskovicka

Číslo 3
září 2013
ročník 21 (26)

Jak se došky dělaly

Malá náruč slámy určené na jeden došek se rozdělila na dvě části, obtočila pramenem slámy a svázala. Potom se došek přehodil přes desku „na štorc“ postavenou nebo i na zemi se v povříse přetočil a došek byl hotov. Došky záklasníky se rozdělily jako předešlé, jen že se ohnuly v klasech, podvázaly pramenem slámy a stočily přes desku, řekli bychom obkročmo. Dávaly se na střechu jako první ze spodu nebo na okraje, kde tvořily schodky, takovou okrasu. Záklasníky se na břichu zarovnávaly sekerou, ještě než se na střechu vázaly. Ti, kdo byli věci neznali, byli posíláni k rychtárovi vypůjčit obecní nůžky na zastříhování střechy.

Než se začala střecha „pošívát“ došky, musela se spodní řada podložit řadou šindelů nebo deskou zvanou „okap“. Stejně tak se objíely okraje doškových střeš. To byly zase „okolky“. Místo hřebenačů se nechávaly z návětrné strany přečnívat došky asi na píd, a tvořily tak opravdový hřeben.

Výroba šindelů

Snahou každého hospodáře muselo v minulosti být udělat si pro vlastní potřebu co nejvíce věcí sám. Tak tomu bylo i s výrobou šindelů na krytí střeš, nejčastěji však na jejich opravu.

Na výrobu šindelů sebralo se pokud možno čisté dřevo borové, bez suků, které se dobře štípe. Z kusu dřeva se naštipaly potřebné délky (asi 40 cm), sekerou a palicí se rozštípaly na polovice a potom na čtvrtky a z těch se štípaly už šindele, zvláště širokou štípačkou na způsob motyky. Tlouklo se na ni palicí a oddělovaly se stále stejné štěpiny. Nerovnosti nebo suky se urovnávaly sekerkou. Povrchová úprava a ostrí po délce šindele se dělalo pořizem na kozlíku, který v málokteré chalupě scházel a ještě dodnes jsou zachovány. Je to fošna s nohami, pohyblivou hlavou s nohou, kterou se zpracováváný předmět přidržuje. Zlábek po širší straně šindelového štípu se vyhloubil ostrým „výstruhem“, upraveným na způsob krátkého pořizu.

Šindele se přibíjely na latě „šindeláky“, to jest hřebíky asi 7 cm dlouhými. Když mrzlo, mráz hřebíky povytahoval, až to práskalo. Říkalo se, že mrzne, „haš střeche bóchajó“. Šindelová střecha byla lehká a vzdušná. Naproti tomu pod doškovou střešou bylo v zimě teplo a v létě chládek.

Štít

Štít se objíel „svislemi“. V horní části bylo vyřezáno okýnko pro osvětlování „hůry“. Nahoře byl štít u některých chalup zakončen stříškou „kabrínek“ zvanou jako u čísla 13 a u všech selských chalup zakončen ještě nahoře „makovičkou“.

Na deskách podbitých kabřínců byly barvou udělány počáteční písmena majitelů a vnočení stavby. V číslech 10 a 11 měly štíty předsunuté kousek před zdi-vo chalup.

*Z knihy Život a práce našeho lidu,
Malá Roudka*

Otakar Kubín se v Boskovicích narodil před 130 lety

Otakar Kubín - 130

Otakar Kubín se narodil 22. října 1883 v Boskovicích, v místě, kde nyní stojí jeho pomník. Po dokončení obecné školy měl odejít do Brna studovat na Učitelství, ale jeho to lákalo spíš jiným směrem. Na doporučení rodinného přítele Viléma Dokoupila, který chlapcův talent viděl, se Otakar dostal na studia na keramickou školu v Horicích. Po roce se ale rozhodl přejít do Prahy a přihlásil se proto na Akademii výtvarných umění. Udělal přijímací zkoušku u Václava Myslbeka, ale později přešel studovat malířství u Václava Brožíka a Vojtěcha Hynaise. Absolvoval v roce 1905.

Ještě během studií na Akademii odjel s profesorem Karlem Absolonem, rodinným přítelem, před prázdninami na jeskyňářskou výpravu k propasti Macocha. Z dolního můstku po motouzových žebřících sestoupil až na dno Macochy, kde namaloval osm obrázků. Ty potom vystavil na boskovické výstavě studentského vzdělávacího spolku „Bílka“. Obrázky se dobře prodávaly. Prodal se i jeho obrázek „Švec“, který koupil vídeňský obchodník obuvi Helmera a od kterého ho později získal Bata.

Po absolvování Akademie cestoval po Evropě a v roce 1906 se vrátil do Boskovic. Maloval krajinu, jezdil na kole, hrál

tenis, byl spoluzakladatelem a prvním náčelníkem Délnické tělocvičné jednoty. S ochotníky hrával divadlo, dělal návrhy na scény. Ale věnoval se i loutkám, které vyřezával, maloval, oblékal a hrál s nimi ve staré dřevěné sokolovně v dekoracích, které také sám vytvářel.

Aby měl svůj vlastní prostor pro malování i setkávání s přáteli, postavil si na zahradě svých rodičů svůj první atelier zvaný Bouda. Byla to chaloupka se třemi okny, lepenkovou střešou a podlahou z upéchané hlíny.

V roce 1907 se zúčastnil významné výstavy avantgardní skupiny Osma v Praze a potom následovaly i výstavy další. Od roku 1909 žil v Praze, kde se také v roce 1912 oženil s Blaženou Katzovou. Odjeli do Paříže, ale moc se jim tam nedařilo, žili ve špatných podmínkách. V roce 1914 měl Kubín ještě samostatnou výstavu v Paříži. Po vypuknutí války museli přesídlit do Bordeaux. Narodil se jim syn Pascal, ale ten v roce 1919 zemřel. Kvůli nemoci paní Kubínové se přestěhovali do Aptu, kde paní Kubínová v roce 1920 zemřela. Kubín se po dvou letech oženil s Berthou Chaix a v roce 1924 si koupili dům v Simiane. Tam žili až do roku 1951, kdy se rozhodli na čas, nejprve na měsíc, později na rok, ale když Kubín získal československé občanství, tak natrvalo, přesídlit do Boskovic. Dalších 13 let pak stří-

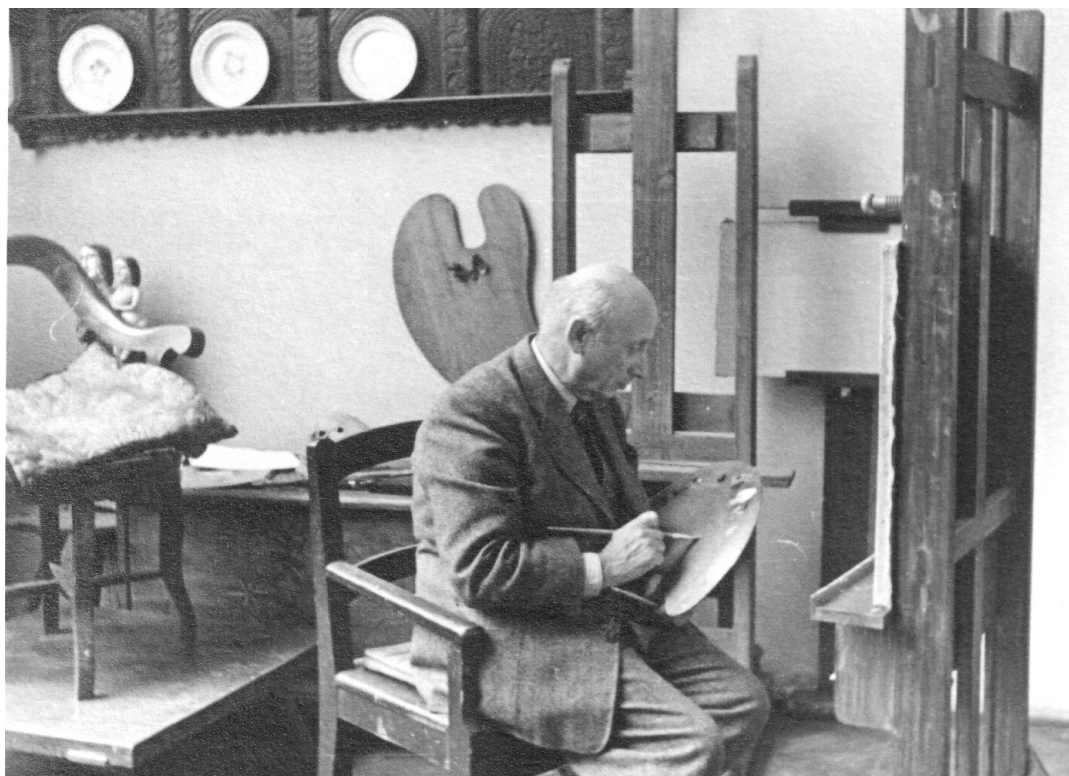
Eva Šmátková

dvě žili v zimě většinou v Praze a v létě v Boskovicích. Původně chtěli bydlet v Lindově domě na náměstí, ale jednání trvala velmi dlouho. Bydli tedy nejprve v Traplově ulici, v roce 1955 se mohli nastěhovat do jednopokojového bytu u Lindů, ale nakonec se stěhovali do bytu v Rezidenci. Kubín maloval hlavně okolní přírodu. Několik desítek těchto obrazů, které vznikly za jeho třináctiletého pobytu v Boskovicích, před návratem do Provence odkázal městu Boskovic. Jsou zajímavé pro Boskovicko tím, že mnohdy zachycují místa, která se časem velice změnila nebo dokonce zmizela.

V roce 1964 se Kubínovi rozhodli vrátit do Simiane. Otakar Kubín zemřel 17. října 1969 v Marseille.

Za svůj život prý Otakar Kubín namaloval asi tři tisíce obrazů. Nejznámější jsou hlavně jeho krajiny z Provence – levandulová pole, vesničky, stromy, cesty. Významné jsou také jeho kytice a zátiší. Jeho obrazy působí na diváka vždy uklidňujícím dojmem, klidem, pohodou. Kubínovy obrazy mohou návštěvníci obdivovat v mnoha světových galeriích. V České republice se poslední velká Kubínova výstava konala v Brně na Špilberku.

V Boskovicích se občas diskutuje o
(pokračování na str. 2)

Otakar Kubín se v Boskovicích narodil před 130 lety

(Dokončení ze str. 1)

tom, jestli dostatečně město propaguje tuto osobnost, která je snad ve světě známější než v České republice. Zdá se, že Boskovice samy o sobě Kubína připomínají dostatečně a místním i turistům nabízejí informaci i „setkání s Kubínem“ dost. Možná, že horší už je to u těch, kteří o Kubínovi vůbec nevědí, nikdy se s jeho jménem ani jeho významem nesetkali, v Boskovicích nikdy nebyli.

V roce 1970 vydalo Federální ministerstvo spojů šedesátihalérovou známku s portrétem Otakara Kubína. Autorem známky je akademický malíř Václav Fiala. Předlohu k této známce je možné vidět v Galerii Otakara Kubína na boskovickém náměstí. Tam je také možné vidět bystu Otakara Kubína od Karla Lidického, Kubínův malířský stojan i několik Kubínových obrazů. Více obrazů se nacházelo ve stálé expozici, která byla zřízena v areálu Panského dvora. Záměrem o prohlídku expozice bylo dost. Od roku 1974 byla průvodkyní paní Olga Oldřichová, která o každém obraze uměla poutavě vyprávět. Ať už cizincům nebo i školákům. Tato trvalá expozice byla zrušena.

O připomínání osobnosti Otakara Kubína se zasloužily i některé akce, které měly mladou generaci s osobností tohoto česko-francouzského malíře seznámit. Jednou z nich byla výtvarná soutěž „Malujeme s Kubínem“, kterou Klub přátel Boskovic připravil a zorga-

nizoval, a které se zúčastnilo hodně boskovických školáků.

Vzhledem k tomu, že na boskovickém gymnáziu se tradičně vyučuje francouzština, nebyl problém navázat kontakt se zástupcem městečka Simiane, který do Boskovic přijel, aby se seznámil s místem, odkud jeden z jeho sousedů pocházel. Setkání sice bylo krátké, ale osobní vztahy mezi Boskovicemi a Simiane se začaly pomalu rozvíjet. Na jaře roku 1990 zintenzivněla korespondence se zástupci Simiane a asi sedmi studenty boskovického gymnázia. Ti byli pozváni do Simiane, kam hned po maturitě odjeli. Bydleli v rodinách, poznávali kraj, kde Kubín maloval, setkali se s jeho sousedy. Někteří studenti se tam v příštích letech vraceli a určitý kontakt trvá dodnes. O 11 let později, v květnu 2001, se na cestu do Provence v rámci projektu Po stopách Otakara Kubína vydalo dalších 13 studentů boskovického gymnázia. Seznámili se s místy, kde Kubín žil a maloval, s jeho sousedy, osobním řidičem Kubína, kronikářem, navštívili Kubínův hrob. Tam pochopili, jak velice inspirativní je krajina v Provence a proč právě Kubínovy obrazy z Provence jsou tak obdivované.

Od roku 2003 se na místě rodného domu Otakara Kubína nachází pomník jehož autorem je Bedřich Čelíkovský. Při odhalování pomníku byl přítomen i zástupce francouzského velvyslanectví v České republice. Před pomníkem v létě kvetoucí levandule připomíná malířovy

roky prožité ve slunné Provence i místo jeho trvalého odpočinku.

A co ještě připomíná v Boskovicích jméno Otakara Kubína? Například pamětní deska na Rezidenci, kde Kubínovi bydleli během jejich „českého“ pobytu. K nemocnici se dostaneme ulicí Otakara Kubína. Pro zájemce o umění i turisty jsou v prodeji v Galerii Otakara Kubína i v Informačním středisku obrazové publikace ale i pohlednice, které vydal Klub přátel Boskovic. O osobě Otakara Kubína se často psalo i ve vlastivědných i kulturních brožurkách nebo ve Vlastivědných listech Boskovicka. Ty si můžete najít na webových stránkách Klubu přátel Boskovic. Kubínovy obrázky i kresby se jistě nacházejí i v soukromých sbírkách nebo u Kubínových rodinných příbuzných.

Zajímavé předměty jsou také ve sbírkách Muzea Boskovicka. Když se Kubínovi v roce 1964 rozhodli odjet do Simiane, vzali si sebou jen to nejn nutnější a byt v Rezidenci, včetně jeho vybavení, zůstal opuštěný. Stůl, postel, skříň i knihovna, která obsahuje několik stovek svazků knih s pestrými tematicky. České i cizojazyčné publikace, výtvarná i politická literatura, česká próza. Sbírkou obsahuje i malířskou paletu, zbytky barev, štětce, lahvičky od léků i jiné drobnosti. Je tam i 44 obrazů, které Kubín městu věnoval před svým odchodem z Boskovic. Jde většinou o obrazy, které maloval během trináctiletého období svého pobytu ve městě. Zachycují hlavně místní

Pomník O. Kubína na Růžovém náměstí krajiny, ale také zátíší, kytice nebo osoby. Možná by bylo zajímavé si tyto věci prohlédnout zblízka. Což takhle, třeba při dalším Kubínově výročí, v Rezidenci z těchto věcí připravit výstavu, která by přiblížila alespoň částečně prostředí, kde Kubín pobýval a pracoval?

Rusové, Francouzi a Rakušané procházeli za napoleonských válek i Boskovicemi

1805

Podle úryvků z boskovické kroniky měšťana Dominika Kučery se můžeme dočíst, že na podzim roku 1805 byla už od svátku Věch svatých velká zima a 19. listopadu francouzské vojsko dorazilo do Brna. Odtud pak v noci přijeli císařští léhaři a huláni a další vojáci do Boskovic. Dále pak pokračovali směrem k Olomouci. 22. listopadu přišlo z Brna nařízení, aby se z Boskovic do Brna odvezlo pro francouzské vojsko seno, sláma a oves. Současně ale přišel také vzkaz, že se má k Vyškovu pro císařské vojsko poslat chléb. Každý obyvatel musel upéci bochník chleba. 28. listopadu se z Boskovic pro francouzské vojsko do Černé Hory vzešlo 10 věder vína, 7 kusů krav, několik kusů hovězího i vepřového dobytka, oves, 6 kop slámy, několik centů sena, chléb a rozličná drůbež. 1. prosince se Francouzi vrátili do Černé Hory a do Letovic. Stavili se i ve Svitávce, kde jim obec musela složit 200 franků.

Následovala Bitva tří císařů, 2. prosince 1805, kdy Napoleon u Slavkova porazil Rusy i Rakušany. Bylo to přesně v den výročí Napoleonovy císařské korunovace z roku 1804.

Už dva dny po bitvě, 4. prosince, přijelo do Boskovic 10 Francouzů a místní vrchnost jim musela odevzdat 250 franků. Po jejich odjezdu přijela další skupina 6 mužů a 1 oficíra a vzali sebou do Letovic místního vrchnostenského úředníka a purkmistra. Cestou vzali i purkmistra ze

Svitávky a drželi je vlastně jako rukojmí. Požadovali, aby jim boskovická vrchnost a město, i místní Židé, složili 6000 franků a Svitávka 3000 franků. Peníze se musely ještě v noci odvézt do Letovic. Další Francouzi se v Boskovicích objevili 8. prosince večer. Bylo jich 55 mužů a 1 oficír a přespali zde jednu noc. Příští den odjeli do Brna a odváželi pro francouzské vojsko 6 krav a 20 kusů skopového dobytka. 15. prosince bylo Boskovicům opět přikázáno poslat Francouzům do Brna 6 centů bílé mouky, stejné množství rezné mouky, pšenice, žito, hrách, čočku, kroupy, ale také oves, seno a slámu.

1806

V roce 1806 se začali mrtví vojáci pohřbívat na hřbitově u kostela Věch Svatých přesto, že se tam už od roku 1715 pohřbívat nesmělo. V tom roce se tam totiž do velkých šachet pochovávali mrtví, kteří zemřeli na mor. Komise, která přijela z Brna ale naznačila, že se tam po 91 letech mrtví pochovávat už mohou. A tak se 14. listopadu v 8 hodin večer mrtvá těla vojáků z boskovického kláštera odvezla a pochovala na hřbitově Věch Svatých.

1809

V roce 1809 se od 16. června opět přes Boskovice přesouvala vojska. Císařští kanonýři přišli od Brna a pokračovali do Olomouce. 11. července v 8 hodin ráno se Boskovicemi přehnalo vojsko. Přenocovali zde a místní jim museli vařit večere. Tak to pokračovalo několik

Eva Šmátková

týdnů. Vojska se střídala a nechávala po sobě dost velké škody. Treba 12. září do Boskovic přijela kompanie francouzské pěchoty a požadovala koně. Příští den si jich 36 odvezli. 1. listopadu v 6 hodin ráno odešla první část vojska a v 9 hodin i ta zbývající. Šli směrem na Černou Horu. Boskovičtí si částečně oddechli, protože vojsko zde bylo prakticky už od 17. července.

1813

22. srpna 1813 začala další válka s Napoleonem. Boskovičtí opět dostávali příkazy k zásobování armády. Tentokrát to bylo 14 volů, 8 kusů skotu, 3 centy másla, 40 centů sena a to vše se muselo odvézt do Olomouce. 28. srpna to byla pšenice a ječmen a zase do Olomouce. Museli ale jít i remeslníci z Boskovic - 2 zedníci, 2 tesáři, 3 nádeníci. Připojit se museli i další lidé z Letovic a Kunštátu.

V říjnu 1813 se u Lipska uskutečnila Bitva národů, kde Napoleon byl poražen.

8. listopadu 1813 přivezli do boskovického kláštera z Brna vojenský oddíl 150 mužů. Byli to Rusové, Francouzi i Rakušané. Když některý zemřel, pochovali ho za zahradu na Kopci nebo nad židovský hřbitov. 8. prosince byla sloužena slavná mše na oslavu vítězství nad nepřitelem. V dubnu 1814 se vojenský špitál z Boskovic odstěhoval.

Z boskovické kroniky měšťana Dominika Kučery

**Klub přátel Boskovic
Vám nabízí
i následující publikace:**

J. Bránský: Židé v Boskovicích

J. Klenovský: Židovská čtvrť v Boskovicích

O. Sirovátka: Lidové písně, pověsti a dětské hry z Boskovicka

J. Koutný: Boskovice, můj Betlém

O. Sirovátka: Písně z Benešova na Boskovicku

K dostání u boskovických knihkupců

a v informačním středisku.

Doklady úcty k sv. Cyrilu a Metoději na Blanensku a Boskovicku

Velkým impulsem k rozšíření úcty k sv. Cyrilu a Metoději bylo 1000. výročí jejich misie v roce 1863 a navazující 1000. výročí úmrtí sv. Cyrila – 1869, a úmrtí sv. Metoděje – 1885. Iniciativu v tomto směru vyvíjela skupina kněží okolo profesora bohosloví brněnského kněžského semináře Františka Sušila, kteří připravili program oslav, jejichž vrcholem měla být celonárodní pout' na Velehrad k uctění obou světců v roce 1863. Jakousi generálkou byly poutě v l. 1861 a 1862 – výročí nalezení ostatků sv. Klimenta a přeložení Pisma svaté Konstantinem od slovanského jazyka. Byla též iniciována sbírka na opravu velehradského chrámu.

Do přípravy miléniových oslav se zapojila řada vlasteneckých kněží, ovlivněných Fr. Sušilem, kteří se ve svých farnostech snažili zapojit i farníky a vzdělávat je v národním duchu. Na svých působištích často stáli u základů spolkové činnosti či u vzniku knihoven s národní literaturou, nebo iniciovali objednání obrazů, sousoší respektive stavby kapli, či dokonce kostelů zasvěcených sv. Cyrilu a Metoději. Někdy tato iniciativa vzešla

Z Olešnice se vydali poutníci na Velehrad poprvé již v roce 1861.

Jak již výše zmíněno, duchovní pastýři se zasloužili i o vznik knihoven ve svých farnostech s českou literaturou, knihy a časopisy byly převážně zábavního či náboženského rázu, ale i hospodářského, historického a další. V roce 1861 byla zřízena knihovna v Olešnici, o rok později v Boskovicih, rok na to v Lipovci a podle jejich vzoru vznikaly knihovny i v dalších obcích v regionu. Byli to nejčastěji knihovny školní, kde si knihy směla půjčovat i veřejnost, anebo později i knihovny spolkové. Motivací k jejich založení byla rovněž cyrilometodějská úcta – jak dosvědčují slova P. Jana Soukopa k jeho farníkům, které žádal, „aby z vděčnosti k sv. Cyrilu, jenž písmo slovanské složil a s bratrem Methodem knihy svaté na jazyk náš převodl, a z lásky ke svým dítkám složili se na knihovnu školní“.

I v dalších místech v regionu se postupně a svým dílem připojovali k jubilejním oslavám.

Pro farní kostel sv. Jiří ve Velkých Opatovicích nechali v roce 1863 farní-

Inde byly vztyčeny sochy či kříže, často z iniciativy jednotlivců – např. na okraji Boskovic při tehdejší Brněnské ulici bylo zbudováno sousoší sv. Cyrila a Metoděje nákladem Fr. Klevety roku 1868. V Kunickách byl v roce 1868 posvěcen obraz pro tamější kapli. Ve Lhotě Rapotíně nechal tamější rodák Michal Borek postavit jako památku na jubilejní rok cyrilometodějský 1885 kamenný kříž u filiálního kostela sv. Vavřince. Kříž byl zhotoven v kamenic-kém závodě vdovy Langrové ve Velkých Opatovicích. K slavnostnímu svěcení dne 6. září 1885 se vypravil průvod asi 5000 farníků z Boskovic vedených p. farářem a kaplany. Také v roce 1885 byl na cestě z Opatovic do Borotína nákladem Josefa Martínka z Opatovic na památku jubilea vztyčen kříž s nápisy: „Sv. Maria, oroduj za nás. Kříž tento postaven je na věčnou památku a tisíciletou památku blažené smrti sv. Metoděje a ku povznesení víry katolické. L. P. 1885.“ – a po stranách: „Sv. Cyrile, oroduj za nás. Sv. Metoději, oroduj za nás.“ Kříž se však do dnešních dnů nedochoval. V témže jubilejním roce 1885 byly pořízeny sochy sv. Cyrila a Metoděje pro presbytář kostela sv. Petra a Pavla v Deštné.

V roce 1886 byla v Borotíně u příležitosti sta let od postavení kostela vyzdobena stěna presbytáře za hlavním oltářem výmalbou s tematikou Povýšení sv. Kříže, po stranách byly namalovány postavy sv. Cyrila a Metoděje, jako ozvěna svatometodějského jubilea 1885 (po výmalbě kostela v osmdesátých letech zůstaly jen postavy sv. Cyrila a Metoděje).

V roce 1886 byla postavena v Ludíkově kaple zasvěcená sv. Cyrilu a Metoději, podle návrhu stavitele Františka Steigona z roku 1886. Ve zvonici byly umístěny zvony Sv. Floriána a druhý z roku 1887 s nápisem „Svatý Cyrile a Metoději orodujte za nás!“ V r. 1917 byly zvony rekvirovány; 28. 7. 1947 byly posvěceny nové zvony zasvěcené Cyrilu a Metoději a Panně Marii. Kaple cyrilometodějským patroniemi byla postavena také v Jabloněch, a to v letech 1893–1895. Základní kámen byl posvěcen 3. nedělí po Sv. Duchu r. 1893 na místě, kde dříve stávala dřevěná zvonice. Roku 1895 ji vysvětil jednovický děkan se sídlem v Petrovích P. František Šplichal. Nejistěného stáří je kaple sv. Cyrila a Metoděje na návsi v Chrudichromech.

I ve 20. století vznikala v regionu díla inspirovaná úctou k slovaným apóstolům. V letech 1908–1913 byl v Bílovicích nad Svitavou postaven kostel sv. Cyrila a Metoděje, podle návrhu architekta Antonína Blažka (je mj. autorem i boskovické sokolovny) v duchu pozdního historismu a 20. července 1913

Petr Vítámvás

jej posvětil děkan Julius Koubek z Bystrce. V tympanonu nad hlavním vchodem je obraz věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje podle litografie Jano Köhlera z roku 1912. Ve zvonici jsou zavěšeny zvony sv. Cyril a Metoděj, sv. Anna a umíráček sv. Josef, ulité roku 1947 R. Manouškem v České u Brna.

Kaple zasvěcené sv. Cyrilu a Metoději byly postaveny v r. 1910 v Hlubokém u Kunštátu, na místě vyhořelé zvonice, ve Svárově nákladem svárovských farníků v roce 1927, kaple sv. Cyrila a Metoděje se nachází též ve Vlkově a v Chrově (zde se nachází i kámen, o němž se traduje, že v tom místě odpočívali Cyril a Metoděj se svoji družinou, když přinesli písmo hlaholici. Chrov spojval se sv. Cyrelem i František Sušil, který mu přičítal založení zdejší vsi – Chrov je sice odvozen od staročeské podoby jména Cyril, ves byla ale založena několik století po cyrilometodějské misi).

Při opravě farního kostela sv. Prokopa v Letovicích vymaloval v r. 1932 zdejší malíř Jan Daněk na triumfální oblouk sv. bratry. V roce 1947 byly pořízeny vitráže se sv. Cyrelem a Metodějem pro presbytář farního kostela sv. Martina v Blansku.

Jistou zvláštností je kostel sv. Cyrila a Metoděje v Úsobrně, byl postaven v době, která náboženským stavbám nepřála. Základní kámen byl položen v létě roku 1948 a stavbu prováděli občané svépomocí, stavba podle projektu bratří Mackerlových z Jevíčka byla dokončena v roce 1951 a kostel byl vysvěcen. V letech 2003–2004 proběhla oprava a dostavba věže.

Výčet jistě není úplný, ale i tak je zřejmé, že od miléniových oslav v 19. století v regionu mezi lidmi zakořenila úcta k sv. Cyrilu a Metoději a letošní rok je nepochybně příležitostí k rozšíření seznamu památek se vztahem k moravským věrozvěstům.

Sochy Cyrila a Metoděje v Deštné.

i z řad laiků.

V Olešnici byl od r. 1834 farářem Jan Plešáček, rodák z Trebiče; byl sběratelem moravských lidových pohádek a pověstí a byl u založení divadelního spolku v Olešnici roku 1859, prvního na moravském venkově. Jeho synovec, Jan Soukop, „báseň Velehradu“, působil jako kaplan v Letovicích a ve Sloupu, a v l. 1862–1865 jako farář v Lipovci a poté v Doubravici nad Svitavou; je autorem textu dosud živé cyrilometodějské písně „Ejhle, oltář“, kterou zhudebnil Pavel Křížkovský. V Boskovicih působil jako kaplan, sice krátce, ovšem zanechal zde hlubokou stopu, cyrilometodějský ctitel Libor Scholz; sám napsal pojednání o životě a působení sv. Cyrila a Metoděje a vedl své farníky k úctě ke svatým bratřím. Zavedl od roku 1863 v Boskovicih pout' na Velehrad a nechal pro tuto příležitost zhotovit poutní prapory, na které namaloval obrazy světců věhlasný tehdy malíř Josef Zelený. Od stejného roku jako v Boskovicih, chodili na poutě i farníci Lipovečtí, k nimž se v jubilejním roce přidali i farníci ze Sloupa a Ostrova.

ci pořídit obraz sv. Cyrila a Metoděje od již zmínovaného malíře Josefa Zeleného. Opatovický písmák Fr. Špaček si při této příležitosti zapsal: „V roce 1863 byl nový obraz Cyrila a Methoda dne 26. dubna; byl nešen z fary do kostela 17tíma droužkami, při čemž byla velká střelba a sláva.“

K velkolepému počínu se odhodlali v Molenburku, kde se rozhodli ke stavbě kostela zasvěceného sv. Cyrilu a Metoději. Základní kámen ke kostelu byl slavnostně posvěcen 5. července 1864. Obrád vedl sloupský farář P. Alois Volf, kázání měl sloupský kaplan P. Josef Kopecký, svěcení se zúčastnili i faráři z Ostrova, Rozstání a Lipovce se svými farníky a přítomni byli i kněze Hugo Salm. Ten „zaklepav potříkráte na kámen řka velmi srozumitelně a krásně česky: Ve jmenu trojjediného Boha dávám první ránu ke cti jeho apoštolského Veličenství císaře pána, druhou ke cti sv. Otce Pia IX. a třetí ke cti občanům zdejším, aby dílo dnes započaté šťastně dokonali“. O této slavnosti napsal zprávu bývalý molenburský farář do časopisu Hlas.

Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Úsobrně.

Muzejník František Lipka 1863 – 1917

Roman Malach

Významný archeolog, etnograf, fotograf, sběratel starožitností, jeden ze zakladatelů boskovického muzea. Narodil se 3. srpna 1863 v Boskovicích jako syn strojníka. Strojírenství se věnoval také Františkově bratr Karel, který rovněž stál u zrodu muzea. František Lipka po studiu gymnázia v Brně nastoupil na lékařskou praxi v Preštici v Plzni, kde se mj. seznámil s českobudějovickým biskupem Martinem Josefem Říhou, který si nadaného hochu velice oblíbil. Již tehdy se u Františka Lipky projevovaly jeho vlohy pro studium starožitností a historie, když společně s biskupem Říhou luštili na přestickém hřbitově tamější staré nápisy.

Později Lipka vystudoval filozofickou fakultu v Praze, kde získal diplom magistra farmacie. Pracoval jako lékárník v Kutné Hoře, kde ve svém volném čase zkoumal zajímavé památky, zvony, listiny a náhrobky. Spolupracoval také s místním archeologickým spolkem Vocel, pojmenovaným po zakladateli české archeologie Janu Erazimu Vocelovi. Dalším působištem Františka Lipky byla lékárna ve Slaném, v Hranicích a v Přerově, poté se vrátil do rodných Boskovic, kde si zřídil drogerii „U černého psa“, kterou po 14 letech prodal a přestěhoval se do Letovic, kde také 24. prosince 1917 zemřel. Vědecký zájem Františka Lipky se ubíral především k historii svého rodiště – Boskovic a širšího okolí.

Národopis

V roce 1892 se František Lipka podílel na přípravě umělecké, národopisné a sběrací výstavy v Boskovicích, kde prezentoval své fotografie chalup, statků a zvonice. Národopis Boskovic představoval pro Františka Lipku po celou dobu jeho života jeden z hlavních předmětů zájmu. Největší pozornost věnoval lidovému stavitelství. Ačkoliv obecně v nížinách oblastech se projevuje dynamičtější pokrok a rychleji zanikají tradiční formy lidového domu, v případě Boskovické brázd Lipka zaznamenal poměrně velké množství dřevěných staveb právě v nížinné části, naopak v hornatějším prostoru shledal převážně stavby kamenné. Velmi cenné jsou jeho popisy stavení se „žundrem“ z Dolního Smržova, Kninice, Sebranice, Voděradaj. Všiml si také památných nápisů na domech, interiérů jednotlivých stavení, zajímavého nábytku, malovaných džbánů a dalších cenných dokladů lidové kultury. Nesmíme cenné jsou zejména jeho kresby a fotografie přesné zachycující stav života na venkově na přelomu 19. a 20. století.

Historie, archivnictví a starožitnictví

František Lipka našel zálibu také ve studiu starých obecních listin, které představovaly důležitý pramen k poznání života na venkově v období feudalismu. Dokumenty, které se mu podařilo objevit, publikoval nejčastěji v Praskově Selském archivu. Většina archiválií pochází z 16. století a osvětluje dějiny obcí na Boskovicku. Jednotlivé listiny přispívají k poznání nejstarší historie obcí Doubřavice, Chrudichromy, Mladkov, Skalce nad Svitavou aj. Ze starých písemností vztahujících se přímo k městu Bosko-

vici publikoval stručný výpis zachovalých listin a obsírněji uvedl některé do literatury zápisy boskovického rychtáře Antonína Pardubského z první poloviny 18. století.

K poznání historie obcí na Boskovicku přispěl publikací již výše zmíněných obecních listin. Významnější soubor archiválií z obce Svitávka publikoval v Časopise společnosti přátel starožitností, kde nastínil dějiny městečka a shrnul hlavní obsah archivu. Na základě obsáhlé korespondence přiblížil, jakým způsobem se na konci 18. století měnili selské pozemky v Okrouhlé za panské pozemky na Benešově. Do literatury také uvedl zaniklou středověkou ves Veličina Lhota nedaleko Vážan.

Z kratších prací publikoval např. článek o Boskovických toponymech, kde představil historické a dnes již též cenné soudobé názvy domů, ulic, polností, rybníků atd. Okrajově se věnoval také kasteologii. Napsal rozsáhlejší stať věnovanou boskovickému hradu, tzv. baště a zámku, popsal dochované reálie a historii panských rodů, držitelů Boskovického panství. K poznání dalších středověkých opevněných areálů na Boskovicku přispěl stručným nástinem historie a popisem hradek Rychvald, Lysice a Drnovické tvrže. Spolupracoval také s Augustem Sedláčkem, v jehož rozsáhlém díle Hradů, zámků a tvrží Království českého otiskl několik svých kreseb a fotografií. Množstvím kreseb a fotografií obohatil také dva mistopisné svazky Vlastivědy Moravské věnované soudním okresům Boskovice a Blansko. Velkou pozornost věnoval František Lipka sakrálním objektům a jejich inventáři, o své pilné práci a hledání starožitností v terénu Lipka poznamenal: „Přirozeno, že bývá na podobných exkurzích po venkově nejhodnější žít v muzeích církevních, totiž v kostelích. Často arci rekne se badatel, že snaha jeho dopátrati se čeho cenného, bude marná. Tím ovšem nesmí se badatel dáti odstrašiti.“ Zjednotlivých církevních památek popsal kostel sv. Jiří v Boritově s bohatou vnitřní freskovou výzdobou a románský kostel sv. Michala ve Viskách. V obsírnějším článku, jenž se dočkal i samostatné publikace popsal boskovický kostel Všech svatých a farní kostel sv. Jakuba s bohatě zdobenými náhrobky Víta Edera ze Štavnice a rodu Morkovských ze Zástřízli. Kromě popisu soudobého inventáře boskovických kostelů představil na základě archivního materiálu i jeho historickou podobu, tak jak byla zaznamenána v soupise ze 17. století. Své příspěvky publikoval porůznu v kulturně-historických vlastivědných časopisech a sám plánoval vydat soupis všech historických a uměleckých památek na Boskovicku, k čemuž bohužel nikdy nedošlo. Z dalších starožitností uvedl do literatury kalich s vročením 1403 z kostela sv. Bartoloměje v Dlouhé Lhotě, několik zajímavostí z kostela sv. Filipa a Jakuba v Cetkovicích, z Boskovic pak oltář v podobě monstrance, bohatě zdobenou přílbici, votivní obrazy znázorňující poslední Zástřízlovnu Zuzanu Kateřinu Liborii, a další.

Františka Lipky nadmíru zaujaly staré epigrafické památky, hlavně nápisy na náhrobkách a na zvonech. V několika

článcích si posteskl, že tyto památky, které ještě zaznamenal ve své topografii Řehoř Wolný, jsou už dnes z velké míry nenávratně ztraceny. Ve snaze zachránit to nejcennější pečlivě přepisoval všechny nápisy, které shledal, u nejzajímavějších kusů pořizoval i fotodokumentaci. Přepsal a odborně vyhodnotil nápisy na záměckých a hradních branách v Boskovicích, Černé Hoře, v Moravské Třebové, Jaroměřicích, v Kunštátě, Rájci a v Blansku. Podrobněji se věnoval popisu náhrobků významných šlechtických rodů. Kromě Morkovských publikoval např. i náhrobky Konických ze Švábenic, rodu Pernštejnů v kostele v Doubřavě a další.

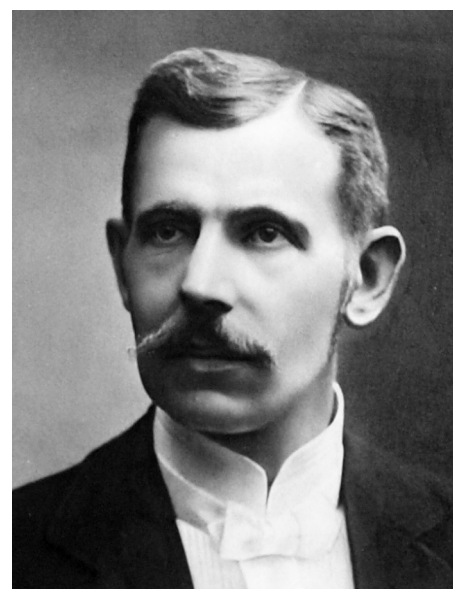
Velmi hodnotná je jeho studie Soupis zvonů na Boskovicku, kde se pokusil podat obsírný přehled všech zvonů v tehdejších hejtmanství boskovickém. Upozornil i na některé historické zprávy informující o zvonech, které za jeho života již neexistovaly nebo byly přelity do nové podoby. Celkem Lipka popsal na sto padesát zvonů.

Archeologie

Další Lipkovou vášní byla archeologie. Ve zprávě z roku 1903, kterou publikoval v prvním ročníku časopisu Pravěk informoval o „praehistorickém“ pohřebišti u Velkých Opatovic spadající do slezské fáze kultury lužických popelnicových polí. Lokalitu Lipka důkladně neprozkoumal, pouze informoval o nálezech, které učinili žáci Jevícké realky. Více příležitosti k archeologickým výzkumům se mu naskytlo až po založení Boskovického muzea. Poprvé se významně zapsal do dějin archeologie v roce 1907, když se stavěla železniční dráha ze Skalce nad Svitavou do Velkých Opatovic. Výkopy severně od Boskovic v trati Pod Lipníky narušili několik pravěkých objektů. Po nálezu množství bronzových předmětů a keramických nádob se rázem do výzkumu zapojili všichni členové nově vzniklého boskovického muzejního spolku. Zprávu o výzkumu publikoval Lipka hned následujícího roku. V dalších letech objevy pravěkých lokalit přibývaly a Lipka společně se svými kolegy z muzea provedl množství výzkumů. Nejvýznamnějším spolupracovníkem na poli archeologickém mu byl MUDr. Karel Snětina, s kterým několik let důkladně prozkoumával hradisko z doby laténské na katastru obce Malé Hradisko (okr. Prostějov). Lipka si byl dobře vědom velkého významu zkoumaného hradiska, své poznatky publikoval nejprve samostatně, později společně s Karlem Snětinou.

Muzejní činnost

František Lipka se velkou měrou zasloužil o vznik Muzejního spolku a samotného Muzea Boskovic, které společně s dalšími nadšenci založil 22. července 1905. Muzeum neslo přídomek „krajinský“ jelikož jeho náplní bylo zachránit a prezentovat nejcennější artefakty z kraje a okolí Boskovického. V

počátcích muzea představoval Lipka po předsedovi muzejního spolku Františku Tichém nejvýznamnější osobnost spolku. Zastával střídavě nejdůležitější muzejní funkce kustoda a jednatele. Muzeu také věnoval svou soukromou sbírkou knih a starožitností. Pilnou práci v terénu se mu podařilo obohatit muzejní sbírky o množství archeologických nálezů, starožitností, fotografií a kreseb lidového stavitelství. Získané předměty sám konzervoval, výrazně se podílel i na prezentaci a popularizaci sbírek, zejména těch archeologických. Na sjezdu Moravského archeologického klubu v Litovli roku 1907 představil František Lipka pravěké nálezy odborné veřejnosti. V roce 1908 dokonce získal s Karlem Snětinou na sjezdu v Kroměříži zlatou medaili za prezentaci archeologických nálezů, které Lipka doplnil množstvím barevných fotografií. Po tomto úspěchu se další sjezd moravských archeologů uskutečnil přímo v Boskovicích.

Závěr

Z obrovského množství aktivit, kterým se František Lipka věnoval, je zřejmé, že se jednalo o všestrannou významnou osobnost. Ve všech odvětvích historie, kterými se zabýval, zanechal po sobě nesmazatelnou stopu. Jeho poznatky o žudrovém domu na Boskovicku dodnes představují nejdůležitější pramen k poznání lidového stavitelství v oblasti Malé Hané. Jeho přepisy nápisů zaujaly v odborné literatuře též významné místo. Dokumentační cena tohoto materiálu se stala obzvláště zřejmou po útrapách druhé světové války, kdy velké množství historicky cenných bronzových zvonů vzalo za své. Na poli archeologické proslul František Lipka především díky výzkumům Starého Hradiska, které dnes představuje jednu z nejvýznamnějších lokalit z období mladší doby železné na Moravě. Kromě jeho pečlivé vědecké práce a publikovaných asi čtyř desítek odborných studií, kterými přispěl k poznání Boskovic, musíme upozornit na jeho dokumentačně velmi cenné fotografie a kresby, které nám do dnešních dnů přibližují jasným obrazem stav života na Boskovicku na konci 19. a na počátku 20. století.

Vlastivědné listy Boskovic, vydává Klub přátel Boskovic, o.s., společně s Muzeem Boskovic. Redakční rada: Eva Šmětková, Ilja Melkus, Petr Vítámvás, Dagmar Hamalová. Redakce: Jiří Bušina, Plačková 23, 680 01 Boskovice, e-mail: kpboskovic@post.cz nebo jiri.busina@seznam.cz, kam zasíláte příspěvky, dotazy a připomínky. Vychází 4x ročně jako příloha regionálních novin Boskovicko s finanční podporou Grantového systému města Boskovic. Uzávěrka příštího čísla je 15. listopadu 2013.